

Asia: VN/27452/2020

Kysely media-alan toimijoille: kokemuksia voimassa olevan julkisuuslain soveltamiseen liittyvistä keskeisistä haasteista ja julkisuuslainsäädännön kehittämistarpeista media-alan näkökulmasta

Alla on esitetty työryhmän toimeksiannon pohjalta kysymyksiä julkisuusperiaatteen toteutumisesta. Pyydämme vastamaan esitettyihin kysymyksiin lyhyesti, mutta mahdollisimman konkreettisesti ja selkeästi. Voitte konkretisoida havaintojanne tarvittaessa esimerkkien avulla.

1. Toteutuuko julkisuusperiaate riittävällä tavalla viranomaisten toiminnassa? Jos ei, niin mitkä ovat toteutumisen keskeisimmät esteet?

Käytännössä julkisuusperiaate ei toteudu riittävällä tavalla viranomaisten toiminnassa. Julkisuusperiaatteesta poiketaan juurikin sellaisten asiakirjojen kohdalla, jotka olisivat tärkeitä avoimen julkisen keskustelun mahdollistamiseksi useissa yhteiskunnallisesti tärkeissä asioissa. Valitettavasti usea viranomainen suhtautuu tiedotusvälineiden asiakirjapyyntöihin lähtökohtaisesti negatiivisesti etenkin silloin, kun se pyynnön perusteella ennakoi kyseiseen viranomaiseen tai sen vastuuhenkilöihin kohdistuvaa negatiivista keskustelua.

2. Liittyykö tietojen saamiseen julkisuuslain nojalla käytännön haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa tarkemmin millaisia?

Suurin ongelma on prosessin pitkä kesto eri vaiheissa. Esimerkiksi mikäli viranomainen kieltäytyy luovuttamasta asiakirjaa ja päätöksestä valitetaan, aikaa kuluu yleensä noin 1 vuosi viranomaisen valituskelpoisen päätöksen saamisesta hallinto-oikeuden päätökseen asiassa. Jos kyse on päivänpolttavasta uutisaiheesta, asiakirja ei ole samalla tavalla ajankohtainen enää vuotta myöhemmin eli asiakirjan luovuttamisesta kieltäytymällä viranomainen voi varmistaa, että "aika hoitaa ongelman". Kun viranomaiseen ei kohdistu minkäänlaisia sanktioita perusteettomasta asiakirjojen luovuttamisesta kieltäytymisestä, mahdollistuu tällainen taktikointi.

3. Oletteko havainneet julkisuuslain säännöksissä epäselvyyttä, ristiriitoja tai tulkinnanvaraisuutta, jotka vaikeuttavat olennaisesti säännösten soveltamista? Nimetkää ongelmia aiheuttavat lainkohdat ja kuvatkaa havaintoa tarkemmin.

Hallinto-oikeuden päätöksissä on toisinaan todettu, miten julkisuuslaissa tai sen esitöissä ei ole tarkemmin määritelty 24 §:n nojalla salassa pidettäviä asiakirjoja. Tällöin päätös perustuu vain pelkkään ko. lainkohdan sanamuodon tulkintaan ilman esitöistä saatavaa johdantoa. Tämä johtaa yleisellä tasolla epävarmuuteen, kun asiakirjaa pyytäneen on vaikea arvioida valituksen menestymismahdollisuuksia. Jos sääntely olisi tarkkarajaisempaa, valituksen lopputulos olisi helpompi arvioida. Esimerkkinä tulkinnanvaraisesta salassapitoperusteesta, joka on jäänyt tarkemmin kuvaamatta laissa ja sen esitöissä, mainittakoon 24 §:n 1 momentin 7) kohdassa mainittu henkilöiden turvajärjestelyjä koskevat ja niiden toteuttamiseen vaikuttavat asiakirjat, joista toivoisimme konkreettisia esimerkkejä lain perusteluihin.

4. Oletteko havainneet tiedon pyytäjien oikeusturvaan tai noudatettaviin menettelysäännöksiin (julkisuuslain 4 luku) liittyviä epäkohtia? Kuvatkaa tarkemmin millaisia?

Ks. kohta 2.

5. Ovatko digitalisaatio, muuttuneet tiedonkäsittelytavat tai muut muutoksettoimintaympäristössä aiheuttaneet kokemuksen mukaan haasteita julkisuuslain soveltamisessa tai julkisuusperiaatteen toteutumisessa? Jos ovat, niin kuvatkaa näitä muutoksia ja sitä miten ne vaikuttavat julkisuusperiaatteen toteutumiseen?

Maalaisjärjellä voisi olettaa digitalisaation lisänneen julkisuusperiaatteen toteuttamista. Näin ei kuitenkaan ole. Viranomaiset ja hallinto-oikeus ovat käytännössä tulkinneet julkisuuslakia siten, että julkisuusperiaate koskee yksinomaan vain viranomaisen hallussa olevaa, olemassa olevaa asiakirjaa. Digitalisaation mahdollisuudet ja asiakirjojen laatimisen helppous huomioiden julkisuuslain 20 ja 21 §:ää tulisi tarkenta. Tilanteissa, joissa asiakirjan laatiminen viranomaisen hallussa olevien tietojen perusteella on helposti toteutettavissa, viranomaisen ei saisi jättäytyä passiiviseksi ja piiloutua sen taakse, että sillä ei ole valmiina yhtä asiakirjaa, jonka se voisi sellaisenaan toimittaa.

6. Mitkä ovat julkisuuslain kiireisimmät muutostarpeet? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

1) Liikesalaisuudet ovat tällä hetkellä salassa pidettäviä ilman lisäedellytyksiä ja liikesalaisuuksien määritelmä on liian laaja.

Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 20 kohtaa on muutettu 15.8.2018 voimaan tulleella lailla 604/2018. Mainittu muutos on liittynyt julkisuuslain sanamuodon yhdenmukaistamiseen liikesalaisuuslaissa käytetyn käsitteen kanssa. Viranomais- ja hallinto-oikeuskäytäntö ovat osoittaneet, että yrityksen salassapitotahtoa noudatetaan aina arvioitaessa sitä, onko tietoa pidettävä ko. yrityksen liikesalaisuutena, mikä vaarantaa julkisuusperiaatteen toteutumisen. Yritykset eivät lähtökohtaisesti halua tiedotusvälineiden kirjoittavan kriittisesti niiden toiminnasta. Sen vuoksi lähes aina yritykset väittävät viranomaiselta pyydetyn asiakirjan tietoja yrityssalaisuuksiksi, kun viranomaisen tai hallinto-oikeus pyytää niiden näkemystä ko. yrityksen tietoja sisältävän asiakirjan luovuttamisesta. Tämän johdosta tiedotusvälineiden on vaikea saada yrityksiä koskevaa tietoa viranomaisilta.

2) Perusteettoman asiakirjan luovuttamisesta kieltäytymisen sanktiointi.

Jotta julkisuusperiaate voisi toteutua paremmin, tulisi perusteettomasta asiakirjojen luovuttamisesta kieltäytymisestä olla jonkinlaisia seuraamuksia.

7. Muut mahdolliset kommentit ja toiveet, joita haluatte välittää työryhmälle julkisuuslain ajantasaistamistyössä huomioon otettavaksi.

-

Kerttula Tiina
Alma Media Oyj